

Н. В. Романюк

кандидат філологічних наук
доцент кафедри видавничої справи та редагування
e-mail: romaniuk971@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5667-1183
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

Н. М. Лебідь

кандидат філологічних наук
доцент кафедри видавничої справи та редагування
e-mail: lebidnatalia2019@gmail.com, ORCID: 0000-002-7227-6597
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

НОВАЦІЇ МЕДІАМОВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мета дослідження – виявлення особливостей і способів утворення неологізмів у мові телеграм-каналів офіційних сторінок ЗМІ, представників міської влади, обласної військової адміністрації та державних військових органів.

Методологія дослідження. Застосовано метод контент-аналізу (при вивченні мови сторінок телеграм-каналів), а також аналізу (при огляді наукової літератури за темою, аналізі засобів і способів словотворення), синтезу й індукції (при верифікації даних і формулюванні висновків).

Результати. Вивчено значення поняття «мовні новації» в умовах війни та їхні види (правопис з маленької літери власних назв, що пов'язані з країною-агресором, поширення лексем мови ворожечі, використання національних гасел, застосування транслітераційного способу передавання імен і прізвищ російських політиків), виділено основні способи утворення неологізмів (мовна гра, семантичне переосмислення, використання образів з художніх фільмів та творів).

Досліджено мову названих телеграм-каналів. З'ясовано, що всі новації входять у комунікацію на різних рівнях інформування суспільства. Правопис з маленької літери слів властивий усім виділеним джерелам, однак А. Куртєв додає ще емотивно забарвлені мовні маркери, тоді як канали О. Старуха та «Генштаб ЗСУ» віддають перевагу унормованому написанню власних назв. Наголошено, що національні гасла «Слава Україні!» і «Героям слава!» набули широкого вжитку.

Важливою новацією є й заміна висловів Південна / Східна / Північна / Західна / Центральна Україна на «південь України», «схід України», «північ України», «центр України» та «захід України». Виявлено, що серед найбільш популярних неологізмів, створених на основі мовної гри, є слово «рашист» і його варіації (трапляється в усіх джерелах), семантичне переосмислення має місце лише в каналах УНІАН та АК ЗМР, а ось неологізмами-образами з художніх фільмів і книг є «орда», «орки», «мордор».

Новизна. Зроблено спробу виявити мовні новотвори, зумовлені російсько-українською війною, у текстах телеграм-каналів.

Практичне значення. Результати можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях. Окремі аспекти будуть корисними журналістам, редакторам, а також фахівцям-філологам.

Ключові слова: мовні новації, неологізм, телеграм-канал, мова війни, мовна гра, семантичне переосмислення

I. Вступ

Мова як засіб комунікації є об'єктом дослідження вчених і практиків різних галузей: філології, прикладної лінгвістики, психології та журналістикознавства, що включає в себе теорію комунікації та мовну підготовку фахівця-журналіста, редактора, видавця. Будь-яка мова реагує на зміни, що відбуваються в суспільстві. Українська мова в умовах війни не є винятком, оскільки відкрита агресія Росії мобілізувала, об'єднала народ, вплинула на свідомість і навіть на ставлення до української мови як державної і побутового використання.

Питання мови і війни вивчалось завжди до відкритої масштабної війни Російської Федерації проти нашої країни (R. Horbук [13], M. Pohjonen [14]), адже де-факто ми воюємо з 2014 р., а зважаючи на історію, боротьба за незалежність від Росії триває не одне століття. Однак значно ак-

тивізувалися наукові розвідки на цю тему саме після 24 лютого 2022 р. (Д. Данильчук [2], С. Жаботинська [4], Т. Ісакова [5], Б. Парахонський, Г. Яворська [9], В. Радчук [10], Ю. Шевчук [12] ін.).

Аналіз мовного потенціалу в умовах війни передбачає увагу насамперед до її вербальної складової та створюваних за її допомогою соціально-семіотичних конструктів. Саме тому є декілька векторів наукових розвідок щодо мови в житті суспільства: мова ворожнечі, маніпулятивні засоби мови, мовні кліше та неологізми в засобах масової інформації. Так, мова ворожнечі розкривалася в роботах Т. Ісакової, що ґрунтувалися на аналізі використання мови ворожнечі в інформаційному середовищі України у 2016 р. Дослідниця виділила ряд яскравих емоційно тонованих слів, об'єктами яких, за словами авторки, стали не лише росіяни та Росія, а й переселенці та жителі сходу: ватники, сепаратисти, домбас, диванні війська, лугандон, гіркнутися, колоради та ін. [5]. Дефініція поняття «мова війни» детально вивчена Г. Мацюк, яка проаналізувала взаємодію понять «мова» – «війна» та за основу взяла інтерв'ю та спогади учасників бойових дій у період Майдану [7]. Ці ж події в Україні були об'єктом дослідження С. Жаботинської [4]. Науковиця виділила дискурси конфлікту (Майдан і Революція Гідності, російська агресія, російсько-українська війна) та різні мовні засоби для їхнього опису. Мова періоду Революції Гідності також була в центрі уваги Б. Парахонського і Г. Яворської. Науковці з обережністю ставлять до неологізмів, утворених під впливом історичних подій в Україні, оскільки низка слів чи словосполучень, «кваліфікованих як лексичні інновації, на сьогодні з неологізмів уже перетворилися на історизми, бо зникли реалії, які вони позначали». Прикладами є *риги* (представники Партії регіонів), *золотий батон* (В. Янукович), *беркутня* (бійці спецпідрозділу «Беркут») тощо [9, с. 448].

Лексичні й лексико-семантичні зміни в сучасній українській мові, спричинені дією Помаранчевою революцією та Революцією Гідності, охарактеризовані М. Степаненком. Дослідник вивчив новий семантичний обсяг слова *майдан* (*Майдан*), а також неологізми, перифрази й перифрастичні ряди, що об'єктивують суспільно-політичні трансформації в Україні періоду 2004–2016 рр. [11].

Про зміни в українській мові в умовах Радянського Союзу та про вплив її в інформаційній російсько-українській війні висловлювався вчений В. Радчук у червні 2021 р. [10]. Питання потреби нової української мови в умовах війни 2022 р. порушував і Ю. Шевчук, який наголосив на заміні радянських/російських словосполучень власне українськими з новим змістовим наповненням: *вітчизняна війна* і *українська/визвольна війна*, *місто-герой* і *місто героїв* (або відмовитися від цього поняття взагалі, бо це абсолютна калька, нав'язана російською історією) [12].

Новації в мові, зумовлені російсько-українською війною 2022 р., проаналізовані Д. Данильчуком, який водночас окреслив і перспективи такої теми: «...у майбутньому всі грані відносин української мови і російсько-української війни стануть предметом численних наукових розвідок, які базуватимуться на даних контент-аналізу, соціологічних опитувань та інших об'єктивних методів» [2].

Погоджуємося з думкою, що тема трансформацій у мові під час війни протягом наступних років ляже в основу не одного десятка наукових статей чи навіть дисертацій. Проте це питання є нагальним уже зараз, оскільки наявна тенденція появи альтернативних і оперативних засобів інформування про війну, зокрема каналів офіційних сторінок ЗМІ, представників міської влади, обласної військової адміністрації та державних військових органів у месенджері «Телеграм», які закріплюють і поширюють неологізми, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Телеграм-канали теж були об'єктом наукового вивчення: Л. Неделько – про використання телеграм-каналів у політичному житті країни [8], Д. Кошельник пропонує всебічні статистичні дані про користувачів мережі «Телеграм», за якими новинні канали читає 66%, авторські блоги – понад 52%, а ось політичні сторінки цікаві лише 17% користувачів. 77% опитаних використовують телеграм-канали, бо вони зручніші, ніж аналогові. Отже, це важливі канали поширення оперативної новини, а також джерело появи і фіксації нових слів у мові читачів [6].

II. Постановка завдання та методи дослідження

Мета дослідження – виявлення особливостей і способів новоутворень у мові телеграм-каналів офіційних сторінок ЗМІ, представників міської влади, обласної військової адміністрації та державних військових органів.

Застосовано метод контент-аналізу (при вивченні мови сторінок телеграм-каналів офіційних сторінок ЗМІ, представників міської влади, обласної військової адміністрації та державних воєнних органів), а також аналізу (при огляді наукової літератури за темою, аналізі засобів і способів словотворення), синтезу й індукції (при верифікації даних і формулюванні висновків).

III. Результати

Звертаючись до аналізу мови мас-медіа в умовах війни, зупинимось на таких його новаціях, які утворені в результаті переосмислення загальноновживаних слів і словосполучень чи мовної гри. На думку Б. Парахонського та Г. Яворської, «мовна гра спирається на свідоме порушення функціональних та структурно-семантичних норм використання мовних одиниць. Вона широко використовується в сучасних медіа і соціальних мережах, що тим більше робить її придатною для застосування в інформаційній війні». Дослідники нагадують про те, що раніше мовна гра в

медіа розглядалася переважно як «механізм привернення уваги читача, підвищення експресії медійного тексту, головним чином негативної. Проте за певних умов мовна гра здатна призводити до реконцептуалізації понять, до зміни комунікативного і смислового навантаження елементів мови війни» [9, с. 462].

Семантичне переосмислення загальноновживаних слів є джерелом появи мовної новації. На думку О. Дзюбіної, утворення таких неологізмів відбувається, ймовірно, у зв'язку «з виникненням необхідності відітнути одну з якостей того чи іншого поняття, які раніше не відображалися у словесному найменуванні, або ж для позначення стилістичних і різного роду емоційно-оцінних відтінків того чи іншого поняття чи предмета» [3].

Отже, виділимо трансформації, які відбуваються у сфері мови медіа:

1. Правопис з маленької літери слів «росія», «москва», «кремль», «путін», «рф» (а в окремих випадках і «білорусь» як країна-співагресорка в російсько-українській війні) і їхніх варіацій («крашка», «московія», «путлер» тощо). Таке написання зберігається з 2014 року більшістю користувачів соціальних мереж. Д. Данильчук у своїй розвідці теж акцентує на цьому увагу, стверджуючи, що «уже на першому тижні повномасштабної московської агресії практику написання власних назв РФ та РБ, запроваджену ... стихійно в соцмережах, підхопили (і невдовзі навіть узаконили нормативними актами) солідні інформагенції, інші інтернет-ЗМІ та офіційні сайти органів влади України» [2] (тут маємо на увазі Міністерство культури та інформаційної політики України, яке підтримало ідею й оприлюднило нові неформальні правила українського правопису, оприлюднивши її на сторінці відомства у фейсбуці). Автор вважає, що «норми вживання великої й малої літер на початку слова – чи не найменш, сказати б, “мовні” у правописі, тобто прив'язані переважно до екстралінгвальних, а не власне мовних, граматичних чинників» [2]. Правопис вказаних власних назв із маленької літери можна пояснити й уже наявним правилом: прізвища людей та імена, які вживають зневажливо, пишуть з малої літери. Щоправда, ідеться лише про імена та прізвища у множині. Однак за аналогією можна застосовувати й щодо географічних назв. Цю думку озвучив і О. Авраменко, який переконаний, що слово «росія» цілком доречно писати з малої букви, виражаючи свою зневагу до країни-агресорки [1].

Так, телеграм-канал офіційної сторінки влади м. Запоріжжя «Анатолій Куртєв. Секретар Запорізької міської ради» (далі АК ЗМР) виділяється постійним використанням правопису з малої літери, однак із додаванням емотивно забарвлених мовних маркерів, наприклад, *росія* (10 дописів), *рф* (3 публікації), *путін* (2 публікації): «Потвори з рф не дали їм доїхати», «особисті переживання війни, яку росія веде проти України...», «У цей час, коли божевільний путін забирає життя сотень українців, наші лікарі їх рятують». Офіційний канал Олександра Старуха – очільника Запорізької обласної військової адміністрації з однойменною назвою в телеграмі «Олександр Старух. Запорізька ОДА (ОВА)» (далі ЗОДА) лише з 10.03.22 у своїх повідомленнях почав по-слуговуватися правописом з малої літери *рф* (4 пости): «прийняття керівництвом нашої держави умов рф», «тікайте від рф якнайдалі»; *республіка білорусь* та *росія* (1 пост): «Припиняємо співробітництво з посібником росії – республікою білорусь!»

Такі ж приклади фіксуємо й на каналі «Збройні Сили України. Війна з окупантами» (далі ЗСУ), зокрема *путін/лукашенко* (234 дописи): «путін змушує лукашенка вдарити у напрямку Луцьк-Львів», «Президент Фінляндії зателефонував путіну»; *росія/білорусь* (210 публікацій): «документи свідчать про підготовку 1 танкової армії росії до вторгнення та захоплення території білорусі»; *рф* (518 дописів): «Заступник глави мзс рф Грушко погрожує Євросоюзу», «ЗСУ вдасться до кінця літа відкинути рф до рубежів, які вона займала до 23 лютого» тощо.

Телеграм-канал «УНІАН/новини України/війна з Росією» (далі УНІАН) теж дозволяє собі відходити від унормованого написання власних російських назв. Так, лексема *путін* графічно відтворена в 17 дописах: «збитий російський пілот, один із “асів” путіна, який за свої звірства в Сирії був удостоєний аудієнцією з Башаром Асадом»; *росія* – у 33: «росія не може окупувати всю територію Донецької та Луганської областей». Такої ж політики дотримується і телеграм-канал «Генштаб ЗСУ» (далі ГШ ЗСУ), наприклад, з маленької літери написані слова *путін* (2 повідомлення): «росіяни розпочали кампанію “не всі росіяни”, поширюючи наратив, що відповідальність несе виключно путін» і «докази злочинів росіян та особисто путіна для міжнародних судів»; і *російська федерація / республіка білорусь* (по 3 приклади): «Продовжується повномасштабна збройна агресія російської федерації проти нашої Держави», «засоби протиповітряної оборони збройних сил республіки білорусь».

Отже, офіційні сторінки влади та ЗМІ намагаються дотримуватися прийнятих правил правопису, відхилення від них – це скоріше маркер між своїм (Україна, Держава, Герой) і чужим (росія, рф, путін).

2. Поява нових відповідників-синонімів до традиційних слів, що є результатом:

– мовної гри (*путін* – *путлер* (в основі – *Гітлер*, з яким зараз порівнюють президента РФ), *фашизм* – *рашизм*, *путінізм*, *росіяни* – *рашисти* (від *фашисти*), *москва*, *росія* – *оркостан* (в основі суфікс -стан-, що означає «місце стоянки, стійбище», а сучасне його значення «станція» і «країна» (Дагестан, Узбекистан тощо)). Наприклад, канал АК ЗМР вводить у свої тексти слова *рашизм* (2): «є лише один варіант розвитку подій: це перемога українського народу над рашиз-

мом»; «Україна і запоріжці перемогли нацизм, переможуть і рашизм!»; *рашисти* (39 повідомлень): «рашисти можуть влаштувати провокації», «рашисти продовжують вести нечесну війну і в інформаційному просторі» та ін. Не виявлено використання слів *путлер*, *путінізм* та оркостан, що свідчить про пасивне втілення їх у мову офіційних джерел інформування.

Сторінка телеграм-каналу ЗОДА, як уже наголошувалося, характеризується відносно літературною українською мовою. Тут не виявлено аналізованих новотворів, окрім як *рашисти* у двох повідомленнях: «Решту автобусів рашисти конфіскували», «Наші гумконвої мародерять рашисти».

Стримуються в емоціях і адміністратори каналу ГШ ЗСУ. Тут виявлено лише три публікації з лексемою «*рашисти*», інші ж новотвори не використані: «Українських танкістів рашисти не змогли здолати», «сім'ї, яких рашисти намагались розстріляти були вчасно врятовані».

Модератор телеграм-каналу ЗСУ при висвітленні подій для підсилення негативної конотації повідомлення застосовує результати мовної гри та семантичного переосмислення: *путлер* (виявлено один приклад): «Путлер почав промову», *рашизм* (3): «Колаборанти ... зібрались в Херсоні на підтримку рашизму»; *рашисти* (332): «Рашисти підірвали три мости», «рашисти порушили режим припинення вогню».

Канал УНІАН емоційно забарвлює свою мову інформування народними неологізмами, зокрема *путлер* (17): «саме так і проходить засідання в Путлера» (від 28.02.2022. Тут ще з великої літери), «За сьогоднішнім курсом путлер оцінив життя своїх громадян у \$50» (від 01.03.2022 – уже з малої літери, бо російська армія воює з мирним населенням і дітьми, знищуючи наші міста й села); *рашисти* (531): «Рашисти сьогодні вночі знищили будинок культури в Дергачах Харківської області», «Рашисти обстріляли Сумщину ракетами “повітря-земля”»; *оркостан* (10): «брехуни з Оркостану думають, що вони живуть у 18 столітті», «в одному із сіл Свердловської області оркостану на храм, якому 200 років, причіпили... купол з буквою Z»;

– семантичного переосмислення: *росія* – *рашка* (*московія*), *росіяни* – *русня* (*московіти*, *мокшани*). Зауважимо, цей спосіб поширений в усному мовленні, адже такі неологізми відображають різко негативне ставлення до означуваного об'єкта. Однак при аналізі мови досліджуваних телеграм-каналів нами виявлені поодинокі випадки в повідомленнях АК ЗМР – *русня* (1) («русня ніколи не зможе нас перемогти») та численні в УНІАН дописах (34): «На фото гордість рашки – бронеавтомобіль “Рись”»; *рашка* (41): «Такі пироги продають в одному з магазинів рашки»; *московія* (16): «Маріуполь – це Україна, а не московія!»;

– впливу художніх творів, фільмів, історичних фактів, звідки українці й беруть ці лексеми та активно послуговуються ними зараз (*москва/росія* – *мордор*, *росіяни* – *орки*, *орда*, *ваньки*, *лаптенюгі*). Російських окупантів в Україні називають орками, бо в жанрі сучасного фентезі – це міфічні істоти, що характеризуються дезорганізованістю, неохайністю, великою чисельністю, а також низьким інтелектом і великою злістю до людства. Після фото і відео зі звільнених міст і сіл (Буча, Гостомель, Ірпінь та ін.) тут сумнівів у повній відповідності цих істот (росіян і орків) не виникає.

Д. Данильчук наголошує на тому, що багато мовців задовго до початку повномасштабної агресії РФ послідовно вживали *Московія*, *московський*, *московіти* замість *Росія*, *російський*, *росіяни*. Пояснює це двома причинами:

– по-перше, через небажання «ображати» етнічних росіян в Україні (а якщо говорити коректно, відповідно до загальноприйнятої в західному світі концепції політичної нації, – українців російського етнічного походження), зокрема, патріотично налаштованих щодо своєї держави, та аби відокремити їх від власне російських росіян (*россиян*);

– по-друге, як символічний жест у відповідь на нібито «крадіжку» нашої споконвічної назви *Русь* та похідних від неї етнізмів [2].

Та, очевидно, для адміністраторів і редакторів телеграм-сторінок офіційних ЗМІ, органів влади та військових адміністрацій, деталі наукового тлумачення мовних новоутворень мають другорядне значення, тому вони впевнено послуговуються такими лексемами у своїх повідомленнях: *росія* – це *рашка* та *московія*, а *росіяни* – це *русня*, *орки*, *ординці*, *москота*, *мокшани* та ін. Так, телеграм-канал АК ЗМР використовує неологізми *орки* й *орда* (по 6 публікацій): «Пам'ятаєте приказку “кіно і ємци”? Тепер маємо сучасний варіант – “кіно і орки”», «на нашій землі зараз орда, терористи, орки, мародери» для опису зведень з міста та про життя регіону. Канал О. Старуха налічує значно меншу кількість публікацій з новаціями: *рашисти* (2) – «автобуси рашисти конфіскували», «рашисти мародерять гумконвої»; *орки* (2) – «орки сьогодні не пропустили колону автобусів»; *орда* (2) – «підтвердження антигуманної сутності московської орди», «невгамовна глуха орда».

Мові повідомлень УНІАН властива негативна й емоційна риторика (про що свідчить велика кількість такої лексики), тому тут зафіксовані такі випадки переосмислення семантики відомих слів, як *орки* (643): «Орки продовжують обстрілювати мирні квартали», «наслідки навмисного розбомбленої орками дитячої лікарні та пологового будинку в Маріуполі»; *орда* (111): «Схоже, в орди все погано з освітою», «ми воюємо зі справжньою ордою»; *мордор* (25. Написання і з вели-

кої літери, і з малої): «До блокування YouTube в Мордорі залишається пару днів», «В мордорі росіяни починають втрачати роботу».

Телеграм-канал ВСУ серед інших виділяється активним користуванням художніми засобами, зокрема *мордор* (9): «Гаага, прийнявши наш позов проти Мордору, сказала, що розгляне можливі злочини росії проти України», «втрата мордору на схід від Харкова»; *орки* (187): «орки хаотично обстрілюють міста України», «Російський орк переосмислив вторгнення військ РФ до України»; *орда* (40) «Маріуполь дев'ятий день бореться з російською ордою», «Український та французький снайпери знищують разом рашистську орду» і навіть *ванька* (4, переважно це коментарі адміністратора групи до відеоматеріалу): «Збитого ванька, який катапультивався, вже шукають в Чернігові», «Полонені ваньки в шоці від сили та мужності нашої армії».

Припускаємо, що заміна понять усе-таки з часом набере офіційного статусу (слова «мордор», «московіти», «русня», «орки» вже зараз лунають у мові представників влади, силових структур та Генштабу ЗСУ).

3. Поширення через телеграм-канали, соціальні мережі лексем «*украи*», «*укроп*», «*ватник/вата*», що використовувалися в інформаційній війні Росії проти України 2014 року. Причиною появи цих слів є смислове переосмислення їхнього прямого значення. За формою слово «*украи*» є, мабуть, похідним від скорочення *укр* (українець, українка, українське та ін.) в однині та *украи* в множині. Б. Парахонський і Г. Яворська стверджують, що «*укроп* як негативно-оцінна назва українців і тих, хто воює на боці України, було утворене за неясною моделлю, можливо, під впливом таких назв екзотичних чи міфологічних осіб, як-от циклоп, ефіоп. Омофонія з назвою рослини (рос. укроп) використовувалась як додатковий спосіб метафоричного пониження від категорії живої істоти до рослинного світу. ... У процесі переосмислення образливого терміна *укроп* було використано такий лінгвістичний (стилістичний) механізм, як іронія (насмішкувате застосування до себе образливого терміна, яке нівелює образу)» [9, с. 464]. Наголосимо на тому, що слова *украи*, *укропи* з початком повномасштабної російсько-української війни втрачають свої домінуючі позиції в мові медіа. Їм на зміну прийшла лексема «*нацики*», якою російські окупанти, журналісти провідних телеканалів Росії називають українських армійців. Про це свідчить і мова аналізованих телеграм-каналів. Так, лише в дописах УНІАН і ЗСУ виявлено застосування лексеми «*украи*». Наприклад, ЗСУ *украи* (1): «Місцеві кажуть, що це робота ППО. Кажуть, що «*украи*» вже і до них дібралися» і *укропи* (1): «Росіяни боялися, що «*укропи*» ховаються десь попереду», а також *нацики* для номінації української армії: «це був акт залякування своїх громадян, мов «дивіться, ми ж казали, що там нацики, вони загрожують кожному з нас»», однак як складова прямої мови, а не власне адміністратора каналу; УНІАН: *украи* (4): «бойовики отримали від командирів план наступу на «*укрів*»», *укропи* (11): «Росіяни боялися, що «*укропи*» ховаються десь попереду».

А ось назва «*ватник*» належить до домінуючих понять у словнику мови війни. Науковці тлумачать його по-різному, однак остаточно переконливої дефініції воно так і не отримало. С. Жаботинська вважає це слово аналогом позначення «совок». Дослідниця стверджує, що «рос. ватники позначає проросійськи налаштованих українців, які підтримують сепаратистські ідеї, але не воюють за них» [4]. Учені Б. Парахонський і Г. Яворська переконані, що *ватник* (збірне вата), *ватний* вживаються досі. Ватники – це позначення прибічників Путіна в Росії, жертви російської пропаганди. До особливостей словотвору належить те, що поряд із множиною в переносному значенні (ватники) вживається збірна назва – вата. Метафорично – це недиференційована, інертна маса [9, с. 467–468]. І якщо ці слова поширені в усному мовленні, то на телеграм-каналах вони є пасивними в ужитку й трапляються лише як коментарі героїв публікацій чи модератора групи. Наприклад, ЗСУ: «вата пішла у контрнаступ та дозволяє собі випадати у бік українців»; УНІАН: «Якщо вам доведеться сперечатися з ватником, то шукайте аргументи».

4. Поширення привітання «*Доброго дня/вечора, ми з України!*». Звісно, в нашій мові традиційним і нормативним є варіант «*Добрий день!*», «*Добрий вечір!*» (але «*Доброго ранку!*»). Упевнені, що вислів «*Доброго дня/вечора!*» зараз має абсолютно виправдане пояснення: це побажання нам саме доброго, спокійного дня чи вечора, що важливо в умовах частих сирен тривоги. Маємо надію, що з часом і ця форма буде визнана як нормативна.

Водночас усе частіше послуговуємося національним гаслом «*Слава Україні!*» Очевидним є факт, що привітання «*Слава Україні!*» – «*Героям слава!*» набуло всеукраїнського значення, оскільки використовують його ведучі й гості Телемарафону, політики майже всіх партій, усіх гілок влади. Наприклад, на каналі АК ЗМР, починаючи з 20.02.2022 року, кожне звернення до мешканців міста супроводжується прикінцевою фразою «Слава Україні!» (61 пост), О. Старух теж закінчує свої інформаційні пости закликком «Слава Україні!» 27 раз. Такої ж традиції дотримується й канал ГШ ЗСУ, який оперативну щоденну інформацію від речника ГШ Збройних сил України Олександра Штупуна завершує гаслом «Разом переможемо! Слава Україні!»

5. Використання висловів «*південь України*», «*схід України*», «*північ України*», «*центр України*» та «*захід України*» замість *Південна/Східна/Північна/Західна/Центральна Україна*, щоб не ділити країну на географічно окремі частини, оскільки в умовах війни спостерігаємо об'єднання всіх українців, яких однаково болить окупація півдня України та руйнування, геноцид

її півночі та сході. Про це свідчить і сторінка міського очільника м. Запоріжжя А. Куртева, яка має 1 публікацію з фразою «Південь, Центр чи Захід – тепер це лише про географію», отже, автор виступає за цілісність та неподільність території нашої держави.

Однак в оперативній інформації від МВС України та від Генштабу ЗСУ в мережі «Телеграм», зокрема в групі УНІАН застосовують і такі назви, як Слобожанщина, Полісся, Сіверщина, Таврія та ін. Імовірно, що саме вони й можуть повернутися в нашу мову як давні етнографічні назви регіонів країни (колись їх виділяли аж 20: Галичина, Волинь, Поділля, Буковина, Опілля, Покуття, Полісся, Наддніпрянина, Сіверщина, Полтавщина, Слобожанщина, Запоріжжя, Таврія, Донщина (Донбас), Бессарабія, Буджак, Закарпаття, Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина). Мабуть, саме зараз час відродити нашу національну традицію етнографічного називання.

6. Застосування транслітераційного способу передавання імен і прізвищ російських політиків. Зумовлено це тим, що українці з початком російсько-української війни 2022 року намагаються максимально відокремитися від усього російського, зокрема в мовленні й правописі. Це питання вивчали Д. Данильчук, Ю. Шевчук та інші науковці. Так, Ю. Шевчук стверджує, що журналісти, аналітики, політики та інші публічні представники, яких ми читаємо/слухаємо в ЗМІ, продовжують «називати росіян українськими іменами так, ніби вони українці. Постійно чуємо “Володимир Путін”, “Кирило Гундяєв”, “Сергій Шойгу”, “Михайло Мішустін”, “Сергій Лавров”, “Дмитро Медведєв”, “Андрій Макаревич”. Ті, хто українізує російські імена, ... тим самим сигналізують, що на глибинному рівні вони і далі перебувають у російській культурі і вважають росіян своїми», а тому пропонує зберігати саме російську орфографію – Владімір Путін, Дмітрій Медведєв, Андрій Макаревіч, Кірілл Гундяєв. Також дослідник вважає, що нам досі «тяжко ґенерувати власні нарративи, власний спосіб ословлення подій...», а «те, як ми оформляємо свої ідеї і посилення, як ословлюємо події, наперед визначає те, як ми їх розуміємо» [12].

Зовсім іншої думки дотримується Д. Данильчук, який, узявши за основу правопис української мови, де чітко сказано, що «в онімах близькоспоріднених з українською мов – російської та білоруської – спільні морфеми слід замінювати на відповідні українські, а також мовознавчі напрацювання О. Пономаріва, за якими «росіяни не транслітерують наших імен та прізвищ, а передають їх шляхом часткової адаптації», переконаний в тому, що «ми мали б відповідати “дзеркально”, не транслітеруючи, а частково адаптуючи (“перекладаючи”) російські антропоніми й топоніми в українських текстах» [2].

З його думкою важко не погодитися, і, мабуть, саме тому в українській мові, зокрема в усному мовленні, транслітерація прізвищ і імен відомих політиків не є поширеною практикою, але використовується в мовленні та при написанні слів-загальних назв, наприклад, *асвабдітелі, лабедітелі, дєдивоевалі, сепар*, що має негативну конотацію (канал ЗСУ: «На росії “дєдивоевалі” явно не за це»).

IV. Висновки

Отже, за результатами дослідження можемо стверджувати, що події російсько-української війни суттєво впливають на лексичну систему української мови. Колись загальноживані, нейтрально марковані слова сьогодні набувають нової емоційної та змістової конотації, переважно негативної. Повернули до життя й закріпили її в щоденному використанні і форму привітання «Слава Україні! – Героям слава». До провідних способів утворення неологізмів належать мовна гра та семантичне переосмислення слів. Оскільки мова є відкритою й динамічною системою, то вона й надалі буде поповнюватися лексичними новоутвореннями, реагуючи на суспільно-політичні події в Україні та світі, що і є перспективним напрямком у дослідженні потенційності лексичного рівня мови.

Список використаної літератури

1. Авраменко О. Чи існує правило, яке дозволяє писати слово «росія» з маленької літери? URL: <https://1plus1.ua/snidanok-z-1-1/novyny-amp/ci-isnue-pravilo-ake-dozvolae-pisati-rosia-z-malenkoi-bukvi-roasniv-movoznavec-oleksandr-avramenko> (дата звернення: 24.03.2022).
2. Данильчук Д. Війна, що змінила мову: росія з малої літери, легітимізація матюків. URL: <https://chytomo.com/chomu-vsi-pyshut-rosiia-z-malenkoi-a-matiuky-staly-normoiu-u-zmi-sposterezhennia-linhvista/> (дата звернення: 20.03.2022).
3. Дзюбіна О. І. Структура, семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2016. 206 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/dis_dzyubina.pdf (дата звернення: 28.03.2022).
4. Жаботинская С. А. Язык как оружие в войне мировоззрений. Майдан – Антимайдан: словарь-тезаурус лексических инноваций. 2015. URL: http://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_oruzhie.pdf (дата звернення: 28.03.2022).
5. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 4. С. 90–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_13 (дата звернення: 28.03.2022).

6. Кошельник Д. Исследование украинского Telegram: кто, почему и как использует мессенджер в Украине. URL: <https://vctr.media/ukrainskiytelegram-5000-15716/> (дата звернення: 28.04.2022).
7. Мацюк Г. Взаємодія понять мова – війна як об'єкт лінгвістичного аналізу: результати і нові підходи. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузів. зб. Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка / ред.-упоряд. М. Пантюх, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Гельветика, 2021. Вип. 35. Т. 7. С. 101–106. URL: http://www.afhn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_7/19.pdf (дата звернення: 27.03.2022).
8. Неделько Л. О. Використання телеграм-каналів у політичному процесі. *Соціально-політичні проблеми сучасності* : V Всеук. наук. конфер. студ. і молодих вч. доп. (Дніпро, 20 березня 2020 р.). Дніпро : ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2020. С. 132–134. URL: https://duan.edu.ua/images/staff/departments/political_science/Conferences/conf_Political_Science_2020.pdf (дата звернення: 27.03.2022).
9. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с. URL: https://niss.gov.uasites/default/files/2019-07/Monografiya_Ontologiya_print.pdf (дата звернення: 27.03.2022).
10. Радчук В. Роль української мови у війні проти Росії. URL: <https://www.armyfm.com.ua/rol-ukrainskoi-movi-u-vijni-proti-rosii/> (дата звернення: 28.03.2022).
11. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон : монографія. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2017. 616 с.
12. Шевчук Ю. Про війну і потребу нової мови. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mova-maye-znachennya/31750018.html> (дата звернення: 24.03.2022).
13. Horbyk R. Discourses on Languages and Identities in Readers' Comments in Ukrainian Online News Media: An Ethnolinguistic Identity Theory Perspective. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. 2018. Vol. V. № 2. P. 9–35.
14. Pohjonen M. Horizons of hate. A comparative approach to social media hate speech. 2018. P. 60. URL: https://eprints.soas.ac.uk/30568/1/HORIZONS_OF_HATE_A_COMPARATIVE_APPROACH.pdf (date of request: 27.03.2022).

References

1. Avramenko, O. Chy isnuje pravylo, jake dozvoljaє pysaty slovo «rosija» z malenjkoi litery? [As a rule, it is allowed to write the word "Russia" in lower case?]. Retrieved from <https://1plus1.ua/snidanok-z-1-1/novyny-amp/ci-isnuje-pravilo-ake-dozvolae-pisati-rosia-z-malenkoi-bukvi-poasniv-movoznavec-oleksandr-avramenko> [in Ukrainian].
2. Danylchuk, D. Vijnna, shho zminyla movu: rosija z maloji litery, leghitymizacija matjukiv [The war that changed the language: Russia in lower case, the legitimization of mothers]. Retrieved from <https://chytomo.com/chomu-vsi-pyshut-rosiia-z-malenkoi-a-matiuky-staly-normoiu-u-zmi-sposterezhennia-linhvista/> [in Ukrainian].
3. Dzubina, O. I. (2016). *Struktura, semantyka ta pragmatyka slenghovykh neologizmiv socialnykh merezh Twitter ta Facebook (na materialy anghlijskoi movy)* [Structure, semantics and pragmatics of slang neologisms of social networks Twitter and Facebook (based on English)]. (Candidate's thesis). Lviv. Retrieved from https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/dis_dzubina.pdf [in Ukrainian].
4. Zhabotinskaja, S. A. (2015). Jazyk kak oruzhie v vojne mirovovzrenij. Majdan – Antimajdan: slovar'-tezaurus leksicheskikh innovacij [Language as a weapon in the war of worldviews. Maidan - Antimaydan: a dictionary of thesaurus of lexical innovations]. Retrieved from http://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_oruzhie.pdf [in Russian].
5. Isakova, T. O. (2016). Mova vorozhnechi jak problema ukrajinsjkogho informacijnogho prostoru. Strategichni priorityty [Hate speech as a problem of the Ukrainian information space]. *Serija: Polityka*, 4, 90–97. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_13 [in Ukrainian].
6. Koshel'nik, D. Issledovanie ukrainskogo Telegram: kto, pochemu i kak ispol'zuet messendzher v Ukraine [Study of the Ukrainian Telegram: who, why and how uses the messenger in Ukraine]. Retrieved from <https://vctr.media/ukrainskiytelegram-5000-15716/> [in Russian].
7. Macjuk, Gh. (2021). Vzajemodija ponjatj mova – vijnna jak ob'jekt linghivistychnogho analizu: rezul'taty i novi pidkhody [Mutual influence of understanding language – war as an object of linguistic analysis: results and new approaches]ю *Aktualjni pytannja ghumanitarnykh nauk*, 35, 7. Retrieved from http://www.afhn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_7/19.pdf [in Ukrainian].
8. Nedjeljko, L. O. (2020). Vykorystannja teleggram-kanaliv u politychnomu procesi [Subscribe to telegram channels for the political process]. Socialjno-politychni problemy suchasnosti, V Vseukrajinsjka naukova konferencija studentiv i molodykh vchenykh [Socio-political problems of today, Proceedings of the 5th All-Ukrainian Scientific]. Dnipro. Retrieved from https://duan.edu.ua/images/staff/departments/political_science/Conferences/conf_Political_Science_2020.pdf [in Ukrainian].
9. Parakhonskyj, B. O., & Javorsjka, Gh. M. (2019). *Ontologhija vijnny i myru: bezpeka, strateghija, smysl* [Ontology of war and peace: security, strategy, meaning]. Kyiv: NISD. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-07/Monografiya_Ontologiya_print.pdf [in Ukrainian].

10. Radchuk, V. Rolj ukrajinskoji movy u vijni proty Rosiji [The role of the Ukrainian language in the war against Russia]. Retrieved from <https://www.armyfm.com.ua/rol-ukrainskoi-movi-u-vijni-proti-rosii/> [in Ukrainian].
11. Stepanenko, M. (2017). *Politychne sjoghodennja ukrajinskoji movy: aktualnyj peryfrastykon* [The political present of the Ukrainian language: the current periphrasticon]. Kharkiv: Vydavciv Ivanchenko I. S. [in Ukrainian].
12. Shevchuk, Ju. Pro vijnu i potrebu novoji movy [About the war and the need for a new language]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/mova-maye-znachennya/31750018.html> [in Ukrainian].
13. Horbyk, R. (2018). Discourses on Languages and Identities in Readers' Comments in Ukrainian Online News Media: An Ethnolinguistic Identity Theory Perspective. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, V, 2, 9-35 [in English].
14. Pohjonen, M. (2018). Horizons of hate. A comparative approach to social media hate speech. Retrieved from https://eprints.soas.ac.uk/30568/1/HORIZONS_OF_HATE_A_COMPARATIVE_APPROACH.pdf [in English].

Стаття надійшла до редакції 27.05.2022.

Received 27.05.2022.

Romaniuk N., Lebid N., Novations of Media Language in Conditions of War

The purpose of the study is to identify the features of the means of creating neologisms in language of telegram channels on official pages of mass-media, city authorities, representatives of regional military administration and military bodies.

Research methodology. Scientific work was carried out mainly through the use of methods of content analysis (in studying language of telegram channels), and analysis (in scientific literature reviewing on the topic of research, analyzing means and ways of word formation), synthesis and induction (in verifying data and formulating conclusions).

Results. It was examined the meaning of the concept of «linguistic novations» in conditions of war and their types (writing proper names associated with the aggressor country with small letters, the spread of hate speech, the use of national slogans, the use of transliteration of names and surnames of Russian politicians), there were also highlighted the ways of forming neologisms (language game, semantic rethinking, use of images from feature films and artistic works).

The language of the mentioned telegram channels is studied. It was revealed that all novations are included in communication at different levels of public information. The writing words with a small letter is typical for all selected sources, but A. Kurtev also adds emotionally colored lexical markers, while the channels of O. Starukh and the «General Staff of the Armed Forces of Ukraine» prefer standardized spelling of proper names. It was emphasized that the national slogans «Glory to Ukraine!» and «Glory to the Heroes!» have become widely used.

An important novation is the replacement of the terms Southern / Eastern / Northern / Western / Central Ukraine with «South of Ukraine», «East of Ukraine», «North of Ukraine», «Center of Ukraine» and «West of Ukraine». It was found out that among the most popular neologisms, which are created on the basis of language games, are the word «russcist» and its variations (occurs in all sources), semantic rethinking occurs only in the channels of UNIAN and AK ZMR, but neologisms-images from feature films and books are «horde», «orcs», «mordor».

Novelty. It was made an attempt to identify linguistic novation caused by the Russian-Ukrainian war in the posts of telegram channels.

Practical significance. The results can be used in further researches. Some aspects will be useful for journalists, editors, and philologists.

Keywords: linguistic novation, neologism, telegram channel, language of war, language game, semantic rethinking.

Romaniuk N., Lebed N. Innowacje w języku mediów w czasie wojny

Cel badania polega na odkryciu właściwości i sposobów powstawania neologizmów w języku kanałów telegramowych oficjalnych stron medialnych, przedstawicieli władz miejskich, obwodowej administracji wojskowej oraz państwowych organów wojskowych.

Metodologia badania. Zastosowano metodę content-analizy (podczas badań języka stron kanałów telegramowych), a także metodę analizy (przy przeglądzie literatury naukowej na ten temat, analizie środków i sposobów słowotwórstwa), metodę syntezy oraz indukcji (przy weryfikacji danych i sformułowania wyników).

Wyniki. Zbadano znaczenie pojęcia «innowacje językowe» w czasie wojny oraz ich rodzaje (pisownia małymi literami nazw własnych związanych z krajem agresora, rozpowszechnianie leksem mowy nienawiści, używanie hasel narodowych, stosowanie transliteracji imion i nazwisk rosyjskich polityków), wydzielono główne sposoby formowania neologizmów (gra językowa, przemyślenie semantyczne, wykorzystanie obrazów z filmów fabularnych i utworów).

Zbadano język wymienionych kanałów telegramowych. Stwierdzono, że wszystkie innowacje są uwzględniane w komunikacji na różnych poziomach poinformowania społeczności. Pisownia słów z małej litery jest typowa dla wszystkich wydzielonych źródeł, ale A. Kurtiew jeszcze dodaje emotywnie

zabarwione markery językowe, wtedy gdy kanały O. Staruchi i „Gensztab ZSU” (Sztab Generalny Sił Zbrojnych Ukrainy) preferują znormalizowaną pisownię imion własnych. Podkreślono, że hasła narodowe «Chwała Ukrainie!» (oryg. «Sława Ukraini!») i «Bohaterom Chwała!» (oryg. «Gerojam Sława!») stały się szeroko stosowane.

Ważną innowacją jest zastąpienie terminów: Ukraina Południowa / Wschodnia / Północna / Zachodnia / Centralna na terminy – «południe Ukrainy», «wschód Ukrainy», «północ Ukrainy», «centrum Ukrainy», «zachód Ukrainy». Stwierdzono, że wśród najpopularniejszych neologizmów utworzonych na podstawie gier językowych jest słowo «raszyst» i jego różne odmiany (występuje we wszystkich źródłach), przemyślenie semantyczne występuje tylko w kanałach UNIAN i AK ZMR, natomiast neologizmami-obrazami z filmów fabularnych i książek są wyrazy «horda», «orki» i «mordor».

Nowość. W tekstach kanałów telegramowych podjęto próbę identyfikacji neologizmów językowych, spowodowanych wojną rosyjsko-ukraińską.

Znaczenie praktyczne. Wyniki mogą być wykorzystane w następujących badaniach naukowych. Niektóre aspekty mogą się przydać dziennikarzom, redaktorom i filologom.

Słowa kluczowe: innowacje językowe, neologizm, kanał telegramowy, język wojny, gra językowa, przemyślenie semantyczne.